

Aleksandar Veliki u Perzijskom Carstvu: osvajanje Egipta

Krajnović, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:785474>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij povijesti i njemačkog jezika i književnosti

Antonija Krajnović

Aleksandar Veliki u Perzijskom Carstvu: osvajanje Egipta

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij povijesti i njemačkog jezika i književnosti

Antonija Krajnović

Aleksandar Veliki u Perzijskom Carstvu: osvajanje Egipta

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: stara povijest

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2020

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 5. 9. 2020. god.

Marija Krajcar, 0122219893
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak:

Aleksandar III. Veliki je bio jedan od najvećih vladara i osvajača svijeta. Naslijedivši svoga oca Filipa, sa svojih nepunih dvadeset godina dolazi na vlast i vlada velikim područjem dvanaest godina. Stekavši svo potrebno znanje od jednog od najvećih učitelja i filozofa Aristotela, počeo je graditi veliko i moćno carstvo. Svoju slavu je stekao svojim brojnim pohodima i osvojenim teritorijima te je svoju gotovo cijelu vladavinu proveo ratujući. Širio je utjecaj grčke kulture na području cijele Azije te je osnivao brojne gradove od kojih se naviše ističe, kao najutjecajniji grad i sve do danas Aleksandrija, dobivši ime po samom osnivaču. Njegovo se carstvo naposljetku protezalo od Grčke do Perzije, te od Egipta do sjeverne Indije. Život mladog makedonskog kralja, Aleksanda Velikog se gasi u Babilonu 323. godine pr. Kr. Osvajač umire sa svojih tek 33 godine od groznice. Njegovo ogromno carstvo nasljednici nisu mogli sačuvati te se ono s vremenom dijeli na četiri dinastije.

Ključne riječi: Aleksandar Veliki, ratovi, Perzijsko Carstvo, Makedonci, Grci, Egipat

Sadržaj:

1.Uvod.....	6
2.Djetinjstvo Aleksandra Velikog	6
3.Početak vladavine.....	8
4.Ratovi Aleksandra Velikog.....	10
4.1.Rat u Maloj Aziji	11
4.2.Aleksandar u Egiptu.....	13
4.3.Konačan poraz Darija	15
5.Kraj Aleksandra Velikog.....	17
6.Zaključak	21
7.Popis literature:	22

1. Uvod

Cilj ovoga rada je upoznavanje sa životom i djelo Aleksandra III. Velikog, posebice s njegovim ratnim pohodima. Kako sam naslov rada usmjerava, težište će biti na Aleksandrovim osvajanjima ponajviše u Perzijskom Carstvu, a zbog samog konteksta će biti spomenute i druge bitke koje su od povijesne važnosti, no za ovaj rad ih nije potrebno analizirati. Na samom početku će biti predstavljen život Aleksandra velikog od njegove najranije mladosti te prilike u zemlji u njegovo „mladenačko“ vrijeme te kako je to utjecalo na njegov razvoj i sudbinu zemlje. Dolazak Aleksandra na vlast je neizbježno poglavlje ovoga rada koje će se također podrobnije analizirati i predstaviti. Od ratova koje je vodio, kao što je već navedeno, izdvojene su bitke u Maloj Aziji te sve one koje su usko povezane sa Aleksandrovim najvećim suparnikom Darijom. Također od velike važnosti je poglavlje u kojem će se opisivati boravak i bitke Aleksandra do/ i u Egiptu jer spoj dviju kultura tek na tome putu doživljava svoj „procvat“ te iz kojeg nastaje jedna potpuno nova kultura začeta u tek utemeljenom gradu jednog od najvećih osvajača u ljudskoj povijesti- Aleksandriji.

2. Djetinjstvo Aleksandra Velikog

Aleksandar III. Veliki, zvan i Aleksandar Makedonski, rođen je 356.pr.Kr., kao član vladarske dinastije Argead. Bio je nasljednik jednog od grčkih kraljevstava. Otac mu je bio Filip- vladao je Makedonijom, a majka mu je bila Olimpija, kćer kralja Epira. Aleksandar se već kao mladi princ odlikovao iznimnim umnim sposobnostima i posebnim karakterom, a kao budući kralj Makedonije, bio je iznimno važna osoba na očevom dvoru.¹ O njegovom obrazovanju brinuli su učitelji koji su mu bili dodijeljeni, između ostalih i Aristotel, cijenjeni filozof i učitelj, koji je u Makedoniju došao na poziv njegovoga oca Filipa.² Aristotelovo učenje je zahtjevalo potpunu posvećenost i predanost te kao plod toga, znanje Aleksandra se poboljšava i razvija, posebno u području filozofije i matematike, ali se zapažaju promijene i u njegovom prosuđivanju.³ Aleksandar je vrlo brzo sazrijevao te ga je već sa njegovih šesnaest godina otac Filip postavio za makedonskog regenta prilikom ratovanja s drugim grčkim državama. Uz sebe je, očekivano, imao pomoć sposobnih i iskusnih državnih službenika ali je ostao pribran i već se u tim godinama ponašao kao odgovoran vladar koje zaslužuje svako poštovanje i nikad nije dolazilo do nesuglasica niti sukoba na dvoru za vrijeme odsutnosti njegovog oca., tadašnjeg kralja. Jedina osoba koja nije slavila vojne uspjehe kralja Filipa, bio je Aleksandar, upravo zbog svoje ambicije, smatrajući da mu neće preostati puno prostora iliti neosvojenih teritorija kako bi pokazao svoje vještine, što u vojnom smislu, što kao hrabar vojskovođa/vladar.⁴ Stoga, navršivši osamnaest godina, otac ga vodi u vojnu ekspediciju tijekom koje je vodio bitku kod Heroneje u Beotiji. Dok je pripremao taktiku, Filip Aleksandru prepušta zapovjedništvo nad jednim krilom vojske, a on sam je zapovijedao ostalim jedinicama. Promišljajući o svom činu i zbog brige za život svoga sina, Filip mu predaje najbolje i najспособnije generale, ostavljajući sebi one manje sposobne, kako bi osigurao što bolji ishod bitke. Aleksandar ubrzo dokazuje svoj sposobnost hrabrošću i promišljenošću na iznenađenje svih prisutnih te je tako krilo kojim je on zapovijedao odnijelo nesumljivu pobjedu, dok su Filip i njegovi zapovjednici morali uložiti puno veći napor, koji se dakako na kraju bitke isplatio,odnijevši također pobjedu.⁵

¹ Jacob Abbot, *Aleksandar Veliki*, Cid-Nova d.o.o, Zagreb, 2017., str. 7.

² Theodore Vrettos, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli*, Izvori, Zagreb, 2003. , str. 27.

³ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 7.

⁴ Isto kao u bilješku br.3., str. 9.

⁵ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 13.

Tom bitkom je Filip zavladao svim grčkim državama, a mladom Aleksandru probudio još veću želju za uspjesima koje dotad nitko nije postigao.

Kako bi se prikazao što vjerodostojnije Aleksandrov karakter, Plutarh je zapisao priču o Aleksandru i njegovom konju. Kada je Filonik iz Tesalije Filipu za golem iznos ponudio prvorazrednog konja imenom Bukefal, kralj je s nekolicinom prijatelja krenuo da iskušaju njegovu brzinu. Plutarh je zapisao da je Bukefal bio toliko neobuzdan i divlji da mu se nitko nije mogao, niti usudio prići pa su čak iiskusni timaritelji odustali od pokušaja. „pripitomljavanja“ konja te su savjetovali Filipu da ga vrati nazad. Filip se na to razbjesnio i rekao Filoniku da odvede tu divlju životinju.⁶ Aleksandar je prišao ocu i zamolio ga da on pokuša, te na opće iznenađenje svih prisutnih, nekoliko je puta potapšao konja, gladio ga i „hrabrio“ ga te skočio mirno na njegova leđa i konj je smjesta pokazao spremnost za galop. Od tad je Aleksandar u svakom pohodu i ratu jahao na Bukefalu, koje se nije dao nikom drugom jahati osim svom gospodar.

Jedan naizgled nevažan događaj je zapravo promijenio tijek zbivanja, a ujedno i Aleksandrovu sudbinu. Nakon mnogih svađa i nesuglasica između Filipa i Aleksandrove majke Olimpije, njegov otac „otpušta“ svoju ženu, ona dolazi u Epir, kojim je tada kraljevao njezin brat, a Filip se ženi drugom ženom. Upravo na toj svečanosti njegove ponovne ženide, dolazi do sukoba između Filipa i Aleksandra, koji je također imao naglu narav, kao i njegova majka, sudeći prema zapisima.⁷ Nakon incidenta, Aleksandar se i ovog puta priklanja majci i odlazi za njom u Epir. Nakon incidenta, Aleksandar se i ovoga puta priklanja majci i odlazi za njom u Epir.

3. Početak vladavine

⁶ T. Vrettos, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli*, str. 29

⁷ Isto kao u bilješku br.6., str. 14.

U međuvremenu, dok su Aleksandar i njegova majka bili odsutni u Epiru, kralj Filip je planirao veliki pohod na Aziju. Sredio je prilike u kraljevstvu te stvorio snažan savez među grčkim državama. Filip je bio na vrhuncu svoje moći te je podigao veliku i moćnu vojsku s kojom je planirao ići u pohod. No, prije odlaska u rat, Filip se htio pomiriti s bivšom ženom i sinom, ali i obnoviti prijateljski odnos s epirskim kraljem. Ugovorenim brakom između jedne od njegovih kćeriju i epirskog kralja, Filip postiže planiranu pomirbu. Olimpija i Aleksandar se vraćaju u Makedoniju na pripreme za veliko i raskošno vjenčanje, koje je ujedno iskoristio u političke svrhe zbog nadolazećeg pohoda na Aziju. Na raskošnom vjenčanju su održavane predstave, vojne i građanske parade te raznorazne priredbe za tisuće gledatelja. U njegovu čast su izrađeni kipovi božanstava koje je tadašnji narod štovao, a među njima bio je i kip samog kralja Filipa. Nakon procesije s vojskom i unošenja tih kipova u kazalište, gdje su trebale biti održavane igre i predstave dogodio se incident koje promijenio sudbinu mnogih tada. Naime, jedan od časnika garde koji je bio najbliže kralju, iznenada je pojurio prema kralju te mu zabio nož u srce. Časnik garde, zvan Pausinas, bio je smjesta likvidiran, a kralj je odmah preminuo.⁸ Vijest o smrti kralja brzo se proširila čitavim kraljevstvom te je cijeloj Heladi, a osobito u Tebi i Ateni, nastalo je veliko veselje, jer su mnogi smatrali da je došao trenutak za oslobođenje.⁹ Zahvaljujući pomoći Filipovih vjernih suradnika, njegovih vojskovođa Antipatra i Parmeniona, Aleksandar je izabran za kralja, uz tezu da je jednio jamstvo da će Filipovo djelo biti sačuvano ako Aleksandar naslijedi svoga oca. Svi su pretendenti uskoro bili uklonjeni, među njima i Kleopatra i njezino dijete, kao žrtve Olijmpijadine krvne osvete.¹⁰ Aleksandar preuzevši vlast, sa samo 19 godina postaje kralj svih Makedonaca i politički ujedinjuje grčki svijet. Za razliku od ostalih mladih kraljeva, Aleksandar je odmah po dolasku na vlast pokazao svoju mudrost i brzo zadobio povjerenje te strahopoštovanje onih, nad kojima je ponovno morao uspostaviti . Jedna od važnih činjenica koje je također doprinijela stabilnosti u kraljevstvu i njezinom širenju je ta što je Aleksandar zadržao stari rukovodeći kadar, dakle svojom odlukom nije zamijenio od oca imenovane visoke državne službenike, kako bi i njemu pomogli u vladavini, kao što su i kralju Filipu. Njima je bilo dopušteno da, kao i dotad,

⁸ T. Vrettos, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli*, str. 20,

⁹ Skupina autora, *POVIJEST, svezak 2, Egipat i antička Grčka*, Europapress d.o.o, Zagreb, 2007. str. 614.

¹⁰ Kvint Kurcije Rufus, *Povijest Aleksandra Velikog Makedonskog kralja*, Antibarbarus, Zagreb, 2002. str. 24.

obavljaju svoju dužnost.¹¹ Kako bi učvrstio svoju vlast, a ujedno i spriječio da se kraljevstvo njegova oca raspadne, Aleksandar se ponovno svojom odlukom zaputio na jug.

U mnogim grčkim gradovima došlo je do pobuna i ustanaka, ponajviše zbog vrsnog govornika iz Atene, Demostena, koji je pozivao Grke na oslobođenje od makedonske vlasti.¹² Aleksandar najprije uspostavlja red u Tesaliji i srednjoj Grčkoj. Delfska amiktionija, Atena i druge države priznaju ga za hegemonu te mu odaju dužne počasti. U Korintu, na sastanku sinedrija koji je tada bio sazvan i održan zbog Filipova ugovora, Aleksandru je povjereno vodstvo u rat protiv Perzijanaca. Saznavši za nastalu pobunu, Aleksandar stiže za trinaest dana do Ilirije. No međutim, središte ustanka bila je Teba, na poticaj Demonstena koji ju je, primivši od Perzijanaca zlato, opskrbio i novcem i oružjem. Teba se tako opskrbljena digla protiv makedonske opozicije. Dodatni motiv za ustanak bila je i neistinita glasina da je Aleksandar poginuo kod Tribala, koju je Demonsten vješto iskoristio da pokrene antimakedonsko raspoloženje.¹³ Aleksandar se iznenada pojavio pred gradom i pounio Tebancima da predaju vođe pobune kako bi posljedice bile malo pogodnije, na što oni nisu pristali. Poraženi su na otvorenom polju ispred gradski zidina, te potom pristaju na predaju. Aleksandar je sudbinu njihova grada prepustio sinedriju Korinskog saveza, po čijoj je odluci grad srušen s zemljom, a njegovo stanovništvo rasprodano u ropsto. Nakon ponovne uspostave vlasti zaputio se u intervenciju protiv barbarskih plemena: Tribala, Ilira i Geta.¹⁴ U Makedoniju se vraća kao pobjednik te slavi svoj uspjeh u glavnom gradu Aegaeu te pokazuje svu svoju moć predstavama, igrama i svetkovinama. Nakon što je konačno učvrstio svoju vlast i osigurao pokornost barbarskih plemena i Grka, Aleksandar je, u svojstvu hegemonu Helenskog saveza, pa odluci koje je donesena u Korintu 337.pr.Kr. i obnovljena na na istom mjestu 336.pr.Kr., pristupio ostvarenju glavnog cilja koji mu je otac ostavio u naslijeđe – rata protiv Perzije.

4. Ratovi Aleksandra Velikog

¹¹ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 23.

¹² K. Kurcije Rufus, *Povijest Aleksandra Velikog Makedonskog kralja*, str.24.

¹³ Skupina autora, *POVIJEST*, svezak 2, *Egipat i antička Grčka*, str. 615.

¹⁴ K. Kurcije Rufus, *Povijest Aleksandra Velikog Makedonskog kralja*, str. 24.

Aleksandar Veliki se sve do danas svrstava među najbolje vojskovođe i ratnike svijeta. Svojim inovacijama u vojni svijet uzdiže makedonsku vojsku na prijestolje i postavlja primjer drugima. Uvođenjem inovacija, poput makedonske falange – njegovog najmoćnijeg „oružja“ u svim bitkama: formacija vojnika u kombinaciji sa štitovima i dugačkim kopljima kako im nitko ne bi mogao prići, nijedan neprijatelj nije imao nikakve izgleda razbiti takvu formaciju jer su pred njom bježali svi, od neustrašivih životinja poput konja pa čak i slonova, do vojnika. Također uvodi inovacije poput novog tipa teškog pješastva – hipaspista, upotreba katapulta i slonova u bitkama pa sve do novih opsadnih tehnika, frontalnih napada i osmišljenih novih načina borbe, Aleksandrova vojska postaje nepobjeđiva.¹⁵

4.1. Rat u Maloj Aziji

Krenuvši na pohod u Aziju, zbog stanja u Grčkoj, Aleksandar ostavlja dio vojske, točnije deset i dvadeset tisuća vojnika, pod Antipaterovim zapovjedništvom, kako bi štitili Makedoniju. Druga vojska brojila je oko 35 000 vojnika, što je zapravo za pohod na jedno takvo veliko carstvo, bila mala vojska u usporedbi s nekoliko stotina tisuća spremnih protivnika. Put Aleksandrove ekspedicije bio je prelazak iz Europa u Aziju preko Helesponta, koji je prošao bez sukoba. Galije su prešle preko Egejskog mora i pristale u Sestosu kako bi prevezle vojsku u Aziju. Na tom putu vojska također ne nailazi ni na kakav otpor te je prelazak bio vrlo brz.¹⁶ Put u Aziju bio je otvoren pobjedom u Lampsaku, gradu kojem se smilovao ne sravniti ga sa zemljom. Grčka invazija bila je toliko neočekivana, da se perzijske snage nisu bile spremne suočiti s Aleksandrovom vojskom odmah po ulasku u Malu Aziju. Tako prema planu stižu do rijeke Granik, čiji je prijelaz čuvao brojno nadmoćniji dio perzijske vojske. Nakon što se Aleksandar posavjetovao sa svojim vojnim generalima, on odbija prihvatiti prijedlog Parmeniona da pričekaju noć i izvrše napad, kako bi oslabili obranu Perzijanaca, te siguran u svoju vojsku, kreće odmah u vojnu akciju.¹⁷ Iako je

¹⁵ Skupina autora, *Povijest, 3. Knjiga, Helenizam i rimska republika*, Europapress holding, Zagreb 2007., str. 51.,53.,54.,55., 57.

¹⁶ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 44.

¹⁷ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 53

Aleksandrova vojska bila brojčano nadjačana, pobjedu ipak odnose oni, nakon brojnih perzijskih žrtava ostatak vojske se razbježio te se vijest o Aleksandrovoj pobjedi širi munjevitom brzinom po čitavoj Aziji, ali i Grčkoj i Makedoniji. Razlog napada u tom trenutku, protiv volje iskusnih vojnik generala, nije naime bio samo zbog povjerenja u vojsku i njihovu snagu, nego je Aleksandar zaključio da će na temelju takvog napada i pobjede zastrašiti protivnika i pomutiti im dotadašnje planove. Takva vizualizacija ga dovodi naposljetku i do uspjeha i do uspjeha u svim zamisljima. Aleksandrov pohod kreće nadalje na jug, mnogi gradovi i provincije mu se predaju bez otpora, a to bi bilo objašnjivo jedino tako što se čitavim carstvom proširio glas o dobronamjernosti samoga osvajača, koji nije dopuštao da njegova vojska ozlijedi ili bilo kako naudi stanovništvu nad kojim je preuzeo vlast. Osim same promijene vlasti, ništa drugo se nije mijenjalo, porezi su ostajali isti, privatnim vlasništvom je i dalje upravljao narod, dok je Aleksandar uzimao i raspolagao s državnim vlasništvom. Tako je zadobio poštovanje i privrženost gotovo svih naroda koji nisu bili ni Grci ni Makedonci i stekao je dotad neviđenu slavu, što kao vladar i vojskovođa, što kao čovjek.

Na početku grčkog prodora u golemo područja, Darije je Aleksandra smatrao nezrelim dječakom te nije poduzimao nikakve veće akcije kako bi spriječio prodor, no međutim, kada je Aleksandar pokorio gotovo cijelu Malu Aziju, Darije se pobojao te počeo okupljati golemu vojsku, preuzeo je i zapovjedništvo i krenu sam u susret makedonskim snagama.¹⁸ Darije, po običaju, u bitke i ratove ide s najraskošnijom pratnjom, kako bi se na što bolji način prikazala njegova moć i samouvjerenost u snagu svoje brojne vojske. Kako s materijalnim vrijednostima, tako i s obiteljskim, Dariju su u pohodima pratnja bile njegova majka, žena i njihov mali sin. Na prvom susretu, koji se gotovo nije odvio, mimoilazeći se Aleksandrova i Darijeva vojska, dolazi do velikog sukoba. Odmah po svitanju Aleksandrova vojska napada te u žaru borbe, osim velike pogibije, dolazi do bježanja u velikom strahu pred Makedoncima. Među bjeguncima je bio i sam Darije. Trudeći se što prije uzmaknuti pred samim Aleksandrom, ostavio je za sobom svoju cijelu obitelj, koja postaje zarobljenicima pobjednika. Darije se sa svojom vojskom počeo sve više povlačiti, Aleksandar u međuvremenu preuzima Darijevo blago pohranjeno u Damasku i odbija njegovu molbu da „otkupi“ svoju obitelj i da se zadovolji svojim kraljevstvom, osim ako mu se on osobno ne obrati kao podanik svome kralju. Razvojem daljnjih događaja, Aleksandar u dogovoru sa vijećem savjetnika

¹⁸ Isto kao u bilješku br.17., str. 63.

i zapovjednika, odlučuje odgoditi ekspediciju u srce Azije te da će u međuvremenu pokoriti Tir i zagospodariti Sredozemljem. Idući pohod u planu je bio pohod na Egipat.

4.2. Aleksandar u Egiptu

Nakon brojnih ostvarenih pobjeda, autori navode da dolazi do promijena u samom ponašanju Aleksandra Velikog. Osim što je postajao sve pohlepniji u „otimanju“ tako je i prema nekim protivnicima bio izuzetno nemilosrdan. Tako prolazeći i zadržavajući se u Palestini, arapska plemena su u strahu slali svoje poslanike kralju moleći ga za milost, a makedonska vojska im nije tako ni činila nikakvu štetu. No međutim u Gazi, gradu na putu prema Egiptu, iskrcalo se mnogo Perzijanaca nagovarajući stanovništvo da ne preda grad Aleksandru. Grad je bio pod zapovjedništvom Darijeva guvernera Betisa i na zahtjev kralja odbija predati grad. Aleksandar ovaj put ne cijeni odanost svojim vladarima, nego ih odlučuje kazniti jer je dugotrajna opsada, koje trajala oko dva mjeseca, usporila njegov pohod na Egipat. Nakon što je probio zidine, ubija sve vojnike, stanovništvo prodaje u roblje, a samog guvernera Betisa mučenički ubija. Nakon što je razorio Gazu, stigao je potkraj studenog 332.pr.Kr. u Egipat i krenuo uzvodno Nilom do Memfisa, gdje prinosi žrtvu egipatskom bogu Apisu i gdje su ga primili kao faraona.¹⁹ Ulaskom u Egipat, Egipćani su Aleksandra dočekali kao oslobodioca, jer su Perzijanci s njima postupali okrutno. Aleksandar nije iznevjerio očekivanja Egipćana, jer za njega Egipat nije bio dio Perzijskog Carstva, nego zemlja koju je oslobodio od Perzijanaca. No, ulazeći u Egipat na granicu je poslano poslanstvo. Čuvši za nemile događaje i vijesti o razaranju nepokornih gradova, prisilio je vlast da se bez otpora preda. Na putu do Memfisa, odnosno oaze Siwa, gdje se štovao bog Jupiter Amon, kojeg je ujedno štovao i sam Aleksandar, kojeg više nisu ispunjavale samo vojne pobjede i osvojeni teritoriji, nego je po uzoru na svoje omiljene Homerove epove, htio također biti i sinom jednog od bogova – vojnici su se našli u teškim situacijama preživljavanja prelazeći prostranu pustinju.

¹⁹ T. Vrettos, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli*, str. 32.

Stigavši na odredište Aleksandar još jednom uspijeva u svojoj zamisli i kao što je već spomenuto, svećenici zaključuju da je kralj doista sin Jupitera Amona i odaju mu razne počasti slaveći njegovu veličinu.²⁰

Po povratku iz oaze Aleksandar počinje s provedbom plana o izgradnji Aleksandrije na ušću Nila. Nadzirao je i vodio radove u kojima su sudjelovali vrsni majstori i umjetnici.²¹ Sam je odredio položaj granica toga grada.²² Grad je bio zamišljen kao trgovačka luka, a grad kasnije postaje trgovačko središte Sredozemlja i taj je status zadržao sve do danas. Utemeljenje Aleksandrije je isključivalo, više od osnivanja svakog drugog grada, karakter jednostavne zaštite, dakle više od bilo kojeg novog grada, Aleksandrija je otkrivala svoj cilj – ponuditi grčkoj ekspanziji u Egiptu novu gospodarsku perspektivu zahvaljujući utemeljenju jednog trgovačkog, industrijskog i pomorskog središta s lukom i sklopom opreme i mogućnosti razvoja prikladnih za pružanje nove funkcije, koja nije bila nužno usmjerena na preobrazbu zemlje faraona u satrapiju novog carstva makedonskih vladara. Tijekom kratkotrajnog boravka u Egiptu, Aleksandar je prinosiso žrtve egipatskim bogovima te je započeo s obnovom hramova u Karnaku i Luksoru čime je pridobio naklonost naroda. Kralj je stolovao u Memfisu, a prije odlaska iz Egipta podijelio je upravu nad njim, bojeći se da samo jednom čovjeku povjeri upravu nad Egiptom, Aleksandar je podijelio tu zemlju na oblasti i u svakoj postavi po jednog monarha i uz njega čitavu skupinu savjetnika, odabranih iz hrabrih ratnika, iz garde „kraljevih pratilaca“.²³ Administrativnu upravu povjerio je Egipćaninu Doloaspisu, skupljanje poreza Kleomeni iz Naukratisa, nadzor nad vojskom preuzeli su Peukest i Balakros, a mornaricom Polemon. Kleomen kasnije postaje upraviteljem cijelog Egipta.²⁴ Osvajanjem Egipta stvoreno je prostorno zajedništvo takozvanih „helenističkih kraljevstava“ koje obilježavaju zajedničke karakteristike poput koncepta vlasti, način ratovanja, odnos prema religiji te uporabe grčkog jezika od strane vladajućeg sloja. Većina autora kao početak razdoblja helenizma određuje 323.g.pr.Kr., odnosno, smrt Aleksandra Velikog i promjene koje ona donosi.

²⁰ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 93.

²¹ Isto kao u bilješku br.20., str. 94.

²² T. Vrettos, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli*, str. 7.

²³ Slavomir Nastasijević, *Aleksandar Makedonski*, Sloboda, Beograd, 1983., str. 165.

²⁴ Ian Shaw, *The Oxford History*, Oxford University Press, New York, 2004., str. 389.

4.3. Konačan poraz Darija

Aleksandar Veliki je bio vladar čitave zapadne Azije, dakle Male Azije, Fenicije, Judeje i Egipta. Nakon kraćeg boravka u Egiptu ponovno se vraća u Tir, ostavljajući u osvojenim provincijama na vlastit upravitelje koje su vladali u njegovo ime. Sva šteta u Tiru nanešena za vrijeme osvajanja bila je tada sanirana i grad postaje ponovno bogat i moćan. Tu Aleksandar ostaje zajedno sa svojom vojskom nekoliko tjedana, provodeći vrijeme u raznim slavljima i festivalima. Njegov najveći protivnik je prešavši Eufrat, u to vrijeme počeo sakupljati veliku vojsku od svih istočnih naroda koji su bili u njegovom vlašću. Zbog namjere da se Darije posljedni put „obračun“ s Aleksandrom, on je uz slavlja sređivao odgovarajuću upravu za sva kraljevstva i provincije koje je osvojio, a potom se počeo također pripremati za novi sukob na istoku s većinom snaga svoje vojske.²⁵

Darijeva obitelj je međutim i dalje bila zatočena, iako se nisu osjećali kad da jesu jer su po Aleksandrovim naredbama uživali kraljevski status. Na samom putu prema istoku, odmah po odlasku iz grada Tira, Darijeva žena Satira se teško razboljela i umrla. Tu vijest je Dariju prenio odbjegli časnik, koje je ujedno prepričao sve događaje i odnos Aleksandra prema njegovoj obitelji, što je barem donekle ublažilo Darijevu tugu za suprugom. Zahvalan na takvom ponašanju, Darije priznaje da želi, ako Perzija već mora biti osvojena, da padne u ruke takvog osvajača kao što je Aleksandar.²⁶ To nije spriječilo Darija da nastavi sa svojim početnim planovima te u Mezopotamiji okuplja veliku vojsku. Doznajući da se Darije utaborio kod rijeke Tigris, Aleksandar se zaputi prema njemu. Teškim prijelazom preko brze rijeke, vojnici su u pokušaju spašavanja svojih života isпустили svežnje s oružjem i odjećom. Tako su dva dana ostali utaboreni na istom mjestu. Darije ih je sa svojom vojskom, koja je bila par stotina tisuća veća od Aleksandrove, čija je brojila oko pedeset tisuća, čekao na ravnici. Tamo je izgradio kampove, poravnao teren i utaborio vojsku, želeći iskoristiti prednost brojnije vojske. To pogodno mjesto se nalazilo u Guagamele, nedaleko od grada Arabele.²⁷ Stigavši već blizu neprijatelja, Aleksandar se posavjetovao ponovno s generalima o

²⁵ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 95.

²⁶ Isto kao u bilješku br.25., str.96.

²⁷ Skupina autora, *POVIJEST, svezak 2, Egipat i antička Grčka*, str. 620.

vremenu napada. Parmenion je zagovarao napad noću, kako bi iznenadili protivnika ne dajući mu priliku za organiziranu obranu ili protunapad. Iako je Aleksandar bio svjestan silne Darijeve vojske, on odbija Parmenionov prijedlog i prijedlog ostalih generala, te odlučuje izvesti napad ujutro i dati neprijateljskoj vojsci pravednu priliku za obranu. Po izlasku sunca, uskoro se Aleksandar pojavljuje na čelu svoje vojske u najsvečanijoj odjeći, pokazujući zapravo koliko mu je ta bitka bila važna

Perzijanci u to vrijeme u ratovima kao oružje koriste ubojita bojna kola s kosom pričvršćenom na osovinu kotača, kako bi dok prolaze kroz neprijateljske redove ih sjekli. Aleksandrovo najmoćnije oružje bilo je pak falanga koja se, kao što je već spomenuto, pokazala kao najbolji način proboja bez obzira što se nalazilo ispred. Perzijanci ponajprije napadaju pješništvo, dok je Aleksandar sa svojom konjicom krenuo u smjeru koji vodi izvan bojnog polja. Iza konjice kretali su se laki pješaci s kopljima i praćkama, koji su se pokazali kao glavni dio Aleksandrove strategije.

Darije je svojim naredbama i izmjenama pokušavao napasti samog Aleksandra, a čineći to, njegova linija za obranu se toliko prorijedila, da je nastala rupa koju je uočio i Aleksandar. Krenuvši tako s konjicom odmah na Dariju, Darije se s cijelom trupom dao u bijeg. Aleksandrova konjica, zajedno i snjimi samim, progonila je Dariju sve do grada Arbele, njegova glavnog uporišta i komadne. Kako se Darije još više povukao, svo blago i grad su pali u Aleksandrove ruke. U bitci je poginulo oko četrdeset tisuća Perzijanaca, dok je Makedonaca tek oko pet tisuća. Iako je Aleksandar, ne pronalavši Dariju, htio odmah krenuti u novu potjeru za njima, vojska se pobuni zbog umora i iscrpljenosti te ostanu taj dan utaboreni na tom istom mjestu. Zbog silnih leševa i smrada koji se sve više pojačavo i širio, makedonska vojska je morala poći ubrzo dalje. Misleći da se Darije skrio u Babilon, Aleksandar se zajedno sa vojskom zaputi prema Babilonu, gdje je dočekan kao najveći osvajač ikada jer je tom bitkom Aleksandar III. Makedonski postao Aleksandar Veliki i bio je odmah priznat za kralja Azije.

Prije nego što je Aleksandar krenuo u pohod na Dariju, poznato mu je bilo da se u gradu Suzi nalazi velika riznica perzijskog kraljevskog blaga. Tako odmah nakon što je okončana bitka Arbele, Aleksandar šalje jednog od svojih časnika da zatraži predaju. Nakon prihvaćanja zahtjeva, Aleksandar preuzima nezamislivu količinu blaga čitavog Perzijskog Carstva koja je bila u posjedu Perzijanaca. Iz grada Suze Aleksandar kreće prema Perzepolisu, velikoj perzijskoj metropoli. Kada je prešao perzijski klanac 330. g. pr. Kr., zauzme Perzepolis i krene u Mediju. Osvajanjem

Perzepolisa, pohod Aleksandra kao hegemonu panhelenskog saveza bio je zapravo završen. Osvajanjem Perzepolisa, Aleksandar je zarobio cijelu riznicu perzijskih kraljeva, a to veliko bogatstvo je pušteno u promet u obliku Aleksadrovog jedinstvenog novca, drahmi i statera kojima ni jedan gradski novac nije mogao konkurirati²⁸

U gradu Egbatani Aleksandar ponovno ne nađe Darija, te malo dalje u gradu Ragi odluči se utaboriti, jer su vojnici već bili premoreni od silnog ratovanja. Dok se pripremao za dug put kroz pustinju, doznaje da je baktrijski satrap Bes s nekoliko istaknutih vojskovođa zarobio Darija. Aleksandra obuzme bijes, te se odmah spremi s nekoliko stotina konjanika krenuti prema njima. Bes i njegovi pomagači vidjevši Aleksandra kako se približava, shvate da im ne mogu pobjeći te Besovi pratioci, Nabarzan i Barsant, probodoše mačevima Darija i ostave ga u kolima.²⁹ Bes se u tom trenutku proglašava njegovim nasljednikom pod imenom Artakseko IV. Kada je Aleksandar stigao do Darija, on je već bio mrtav. Tada je naredio da se tijelo cara Darija odmah prenese u Perzepolis i da ga sahrane uz sve počasti.

5. Kraj Aleksandra Velikog

Nakon spomenutih događaja, Aleksandar je sljedeće dvije do tri godine nastavio ekspediciju i osvajanje Azije. U Indiju je stigao do rijeke Ind, ali nezadovoljan postignutim, spremao se prijeći

²⁸ Marina Miličević-Bradač, *STARA GRČKA, Grci na Crnome moru*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 67.

²⁹ S. Nastasijević, *Aleksandar Makedonski*, str. 183.

rijeku i nastaviti prema Gangesu. Međutim, počeli su se širiti nemiri, nezadovoljstvo, a naposljetku i neposlušnost u njegovoj vojsci. Vojnici su zbog straha od priča o kojima su slušali, kao primjerice o Indijcima koji ratuju nepoznati oružjem, odbijali ići dalje. Tako je jednom prilikom Aleksandar okupio cijelu vojsku, zajedno sa svim generalima kako bi ih ohrabrio i potaknuo na daljnju suradnju i poslušnost. Na njegovu iznenađenje, nemiri su se nastavili te mu je manja skupina vojnika iznijela probleme kolektiva, navodeći da svaki od njih želi uživati u plodovima svojih muka u svojoj rodnoj zemlji, zajedno sa svojim obiteljima.³⁰ Zahtjevi su iznešeni sa oprezom i pažnjom, kako ne bi svoga i dalje obožavanog vođu razljutili. Vidno razočaran, Aleksandar trenutno odustaje od daljnjeg osvajanja i vraća se na zapad.

Po povratku iz Indije, njegov dolazak u Babilon je bio po svim razmjerima veličanstven.³¹ Prije nego što je ušao u grad, dočekali su ga astrolozi iz Babilona, govoreći mu da ne ulazi u grad jer će time njegov život biti ugrožen. Vjerujući u nadnaravno, Aleksandar se pokolebao i zaustavio marš prema Babilonu. Nakon što ga grčki filozofi uvjeravaju da nema razloga za strah, odlučuje ući u grad. Tada u jesen 324.pr.Kr. u Egbatani, Aleksandar doživljava težak udarac, najbolji i najintimniji njegov prijatelj Hefestion je preminuo.³²

Hefestion umire od raznih bolesti koje su uzrokovane neurednim životom i opijanjem. Aleksandar je naredio opću žalost u cijelom Carstvu do dana pogreba. Tijelo pokojnika je preneseno u Babilon, ali nije pokopano uz božanske počasti na Aleksandrovu odluku, jer su ga držali za heroja. Svim okolnim gradovima i kraljevstvima je naredio da skupe velik novac. Srušen je čak i dio gradskog zida kako bi se iskopali temelji za monumentalno zdanje. Građevina je bila ogromna i ukrašena mnogim ornamentima i stvarima (kipovi, stupovi, skulpture) koje je Aleksandar osvojio u svojim bitkama. Hefestionova smrt bila je najteži udarac koji je Aleksandar doživio. Kako bi potisnuo bol za izgubljenim prijateljem, krenuo je s Ptolomejem u zimu 324./323. pr. Kr. u pohod protiv ratobornog plemena Kosejaca, u oblasti Luristana koja se nalazila između Medije i Suzijane. Četrdeset dana ih je vodio po mrazu i po brdovitom i teškom terenu.

Kako Aleksandrove ambicije nikad nisu u potpunosti mogle biti zadovoljene, pripremane su flote za otkrivanje Kaspijskog mora i za put oko Arapskog poluotoka. Time je htio spoznati da li je

³⁰ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 128.

³¹ Isto kao u bilješku br.30., str. 131.

³² S. Nastasijević, *Aleksandar Makedonski*, str. 218.

Kaspijsko more povezano s Pontom ili Indijom te je već bio odlučio da će vođe ekspedicije biti Heraklid.³³ Jedna ekspedicija ogromnih razmjera imala je za cilj i Kartagu i Heraklove stupove. Također se spremao pokoriti Siciliju i Italiju. Međutim pohod na pleme Kosejaca je bilo posljednje Aleksandrovo ratovanje. Prilikom jednog, već uobičajnog, noćnog provoda, Aleksandar se kao i uvijek dokazivao sudionicima kao netko tko može popiti više alkohola od svih prisutnih. Želeći dokazati da je još uvijek sposoban za ispijanje velikih količina alkohola, pred svim uzvanicima ispija alkohol iz Herkulovog pokala.³⁴ Međutim, snaga ga u tom trenutku izdaje te Aleksandar pada na pod. Odmah je odnešen u palaču. Dobio je potom jaku groznicu te su mu liječnici uvijek bili na usluzi, pokušavajući mu na sve načine pomoći. Tek što mu se malo povratio razum, nije htio prihvatiti činjenicu da je toliko oslabljen da se možda nikada više neće moći oporaviti i pokušava takve misli potisnuti izdavanjem novih zapovijedi i uređivanjem prilika u carstvu. No, usprkos odlučnim naporima da se oporavi, snaga ga je sve više napuštala. Predosjećajući što će se dogoditi, skinuo je prsten pečatnjak i dao ga jednom od svojih prijatelja koji je stajao kraj njegove postelje te mu reko posljednju želju. Htio je da mu se tijelo posmrtno odnese u hram boga Jupitera Amona. Pogoršano stanje je trajalo četrnaest dana. Preminuo je 13. Lipnja 323. godine. pr. Kr., u 33. godini života. Aleksandar je najvjerojatnije preminuo od malarije, iako su se odmah nakon smrti počele širiti glasine da je Aleksandar otrovan, no sve priče su neosnovane, mogu se uzeti samo kao legende o životu kralja Aleksandra.³⁵

Vijest o smrti Aleksandra Velikog se brzo proširila čitavom zemljom. Reakcije na njegovu smrt bile su različite ovisno o tome kakvog utjecaja je na život pojedinaca ili skupine imao Aleksandar. Čitava Grčka, a posebno Atena je njegovu smrt slavila na ulicama i trgovima. Iz prijašnjeg pregleda povijesti, Grci nisu nikada prihvatili vlast Makedonaca nad njima, odnosno kralja Filipa, a zatim i Aleksandra. Opozicija je bila utišana tek nakon Aleksandrove omazde nad Tebom, ali ona nije nikada bila u potpunosti iskorijenjena. Vrlo često na iznenađenje mnogih, majku kralja Darija, Sisigambis, je Aleksandrova smrt teško pogodila. Oplakivala ga je jako dugo jer ga je nakon dugog suživota počela smatrati sinom. Njezina tuga je bila toliko velika da je počela odbijati hranu i bilo kakvu njegu. To je bio na kraju i razlog njezine smrti – izgladnelost zbog tuge i usamjenosti. Potom su odmah počele i svađe oko nasljednika. Svaki general i guverner je vlast koju im je

³³M. Miličević-Bradač, *STARA GRČKA, Grci na Crnome moru*, str. 462.

³⁴J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 134.

³⁵S. Nastasijević, *Aleksandar Makedonski*, str. 222.

prepustio Aleksandar zadržao i branili su svoje posjede od drugih. U nuždi i hitnosti trenutka nakon Aleksandorve iznenadne smrti, generali su pokušali izabrati jednoga koji bi odmah preuzeo svu vlast, kako se ona ne bi razdijelila na više dijelova. Sedam dana je raspravljano o tome jer Aleksandar nije ostavio legitimnog nasljednika, a na smrtnoj postelji također nije izabrao ni jednog generala, nego je na pitanje kome bi ostavio upravu nad svojim carstvom, rekao „onome tko ga najviše zaslužuje“.³⁶ Od svih žena jedino je naposljetku dobio sina s Roksanom, koji je konačno bio i izabran za nasljednika. Do njegove punoljetnosti su generali odlučili da vlast preuzme rođak Aridej kako bi preko njega svi drugi imali udio u vlasti jer su njega smatrali nesposobnim za vladavinu. Naposljetku je carstvo podijeljeno u četiri dijela: Makedonija i Mala Azija bile su pod Antigonidima, Egipat pod vlašću Ptolomeja, a Sirija do Hindukuša pod Seleukidima.

Pripreme za Aleksandrov ukop su izazvali sa svih strana divljenje. Raskoš kojim je bio obilježen taj događaj bio je golem. Potrebne su bile dvije godine kako bi se sve dovršilo kako je bilo planirano. Tijelo mu je bilo mumificirano prema egipatskom običaju te položeno u sarkofag i prema njegovoj želji trebalo biti prevezeno u hram boga Jupitera Amona, gdje je bio prozvan sinom tog istog boga. To je bio najveći i najduži plan ukopa ikada zamišljen jer je trebalo tijelo tokom procesije prevesti preko nekoliko tisuća kilometara. Iako je put bio dug, prolazio je područjima koja su bila u njegovoj vlasti te je tako u procesiji koja išla od grada do grada, sudjelovao ogroman broj ljudi – onih koji su ga oplakivali i poštivali kao moćnu ličnost, ali i onih koji su jednostavno htjeli svjedočiti tom velikom.³⁷ Usprkos raskošnim priprema za dolazak Aleksandrovog tijela, ono nikad nije stiglo na željeno odredište. General kojemu je dijeljenjem Aleksandrova carstva pripao Egipat, Ptolomej, krenuo je u susret pogrebnoj povorci s elitnom jedinicom svoje vojske. On je smatrao da Aleksandrovo tijelo treba biti pokopano u Aleksandriji, a razlog mišljenja nije odgonetnut. Tako je tijelo pokopano u gradu koji je sam Aleksandar osnovao, a na tom mjestu je podignut i njegov spomenik, čijem se postojanju gubi svaki trag.

³⁶ J. Abbot, *Aleksandar Veliki*, str. 135.

³⁷ Isto kao u bilješku br.36., str. 140.

6. Zaključak

Aleksandar Veliki je doista bio jedan veliki vođa i vojni genije. Svoju mudrost i pronicljivost je pokazao još u svojoj ranoj mladosti, što je dalo naslutiti kakav će vladar biti. Imao je mnogo titula

koje je stekao svojim osvajanjima, koje dotad još nitko nije uspio ostvariti. O njegovim vojnim podvizima svjedoči mnoga literatura prema kojoj Aleksandrova toliko željena i obožavana slava neće nikada umrijeti. S potpunim pravom ga možemo svrstati među najveće osvajače povijesti. Uzdižući se sa svojim položajem i vladavinom, stanje u njegovom carstvu ipak nikada nije „trpjelo“ jer je uz ostalo, bio vrsan i državnik, ili je barem znao kome povjeriti kakvu i koju vlast. Aleksandar je bio iznimno velik po svojim sposobnostima, najviše mentalnim, što ga je na kraju krajeva uzdignulo iznad ostalih ljudi, pa i sama činjenica da je ipak odlučeno proglasiti ga samim sinom boga, govori dovoljno o tome. Dakle kolektivno, ne možemo se ne diviti energiji i inteligenciji toga genija, premda možemo osuditi okrutnost nekih njegovih postupaka, koji su kako se kroz povijest čini, uvriježeni kod svih vladara. Također, danas se njegova osvajanja smatraju iznimno vrijednima i važnima jer je na taj način došlo do miješanja grčke i istočnjačke kulture što kasnije dovodi do razvoja novog razdoblja – helenizma.

7. Popis literature:

1. Abbot, Jacob, *Aleksandar Veliki*, Cid-Nova d.o.o, Zagreb, 2017.

2. Kurcije Rufus, Kvint, *Povijest Aleksandra Velikog Makedonskog kralja, svezak I.,* Antibarbarus, Zagreb, 2002.
3. Miličević-Bradač, Marina, *STARA GRČKA, Grci na Crnome moru,* Školska knjiga, Zagreb, 2004.
4. Shaw, Ian, *The Oxford History,* Oxford University Press, New York, 2004.
5. Skupina autora, *POVIJEST, svezak 2, Egipat i antička Grčka,* Europapress d.o.o, Zagreb, 2007.
6. Skupina autora, *Povijest, 3. Knjiga, Helenizam i rimska republika,* Europapress holding, Zagreb 2007.
7. Vrettos, Theodore, *ALEKSANDRIJA, Grad zapadne misli,* Izvori, Zagreb, 2003.